

ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

**ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅԱՆ
(ՀԱՆ) ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵԿՈՒՅՑ**

**ՌՈՒԲԵՆ ՌՈՒԲԻՆՅԱՆ. ԿԱՐԻԵՐԱՅԻ ՎԵՐԵԼՔԸ,
ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
«ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ» ԳԻՆԸ**

Գործող անձ՝

Ռուբեն Ռուբինյան

2026 թվականի հունիսին Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը հայտարարեց, որ իշխող «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության թեկնածուն IX գումարման Ազգային ժողովի նախագահի պաշտոնում 36-ամյա Ռուբեն Ռուբինյանն է:

Իշխանափոխությունից հետո ութ տարվա ընթացքում Ռուբեն Ռուբինյանը կուսակցական ֆունկցիոներից անցել է երկրի քաղաքական ղեկավարության առանցքային ներկայացուցիչներից մեկը դառնալու ճանապարհը: 28 տարեկանում նա նշանակվել է Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ, այնուհետև գլխավորել Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովը, ընտրվել խորհրդարանի փոխխոսնակ, իսկ 2021 թվականի վերջին նշանակվել Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցերով Հայաստանի հատուկ ներկայացուցիչ:

Ռուբեն Ռուբինյանը Նիկոլ Փաշինյանի թիմում կարիերայի սրընթաց վերելքի ամենավառ օրինակներից է: Նրա քաղաքական կենսագրությունն ուշագրավ է նրանով, որ մինչ իշխանության գալը նա գրեթե չի ունեցել մասնագիտական փորձ ո՛չ պետական կառավարման համակարգում, ո՛չ դիվանագիտական ծառայությունում, ո՛չ էլ միջազգային բանակցությունների ոլորտում:

Երևանի պետական համալսարանի բակալավրիատն ավարտելուց հետո նա կրթությունը շարունակել է արտերկրում: 2011 թվականին մագիստրոսի կոչում է ստացել Լոնդոնի համալսարանական քոլեջի «Քաղաքականություն և անվտանգություն» մասնագիտացմամբ, իսկ 2012 թվականին ավարտել է Լեհաստանի Յագելոնյան համալսարանի եվրոպական հետազոտությունների մագիստրատուրան: Արդեն 22-23 տարեկանում Ռուբինյանն ուներ արևմտյան երկու դիպլոմ:

Վերադառնալով Հայաստան՝ 2012-2014 թվականներին նա անցել է ժամկետային զինվորական ծառայություն: Չորսըսուկուց հետո չի աշխատել ո՛չ պետական կառույցներում, ո՛չ դիվանագիտական համակարգում, ո՛չ մասնավոր հատվածում և ո՛չ էլ վերլուծական կենտրոններում: Միակ հանրային գործունեությունը եղել է աշխատանքը «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցությունում, որտեղ 2015 թվականից զբաղեցրել է վարչության անդամի և մամուլի քարտուղարի պաշտոնները: Փաստացի, մինչև 2017 թվականի խորհրդարանական ընտրություններն ընկած ողջ ժամանակահատվածը սահմանափակվել է ներկուսակցական գործունեությամբ, հանրային ելույթներով և լրատվամիջոցներով մեկնաբանություններ տալով:

2017 թվականի նոյեմբերից մինչև 2018 թվականի մայիսը Ռուբինյանը փորձաշրջան է անցել միանգամից թուրքական երկու վերլուծական կենտրոններում՝ Սաբանջը համալսարանին կից Ստամբուլի քաղաքականության կենտրոնում և Քադիր Հաս

համալսարանին կից Միջազգային և եվրոպական հետազոտությունների կենտրոնում: Արդեն 2018 թվականի մայիսին՝ այս ծրագրի ավարտից գրեթե անմիջապես հետո, նա նշանակվեց Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ:

Նման սրընթաց կարիերայի անց ուղեկցվել է սուր քաղաքական բանավեճերով: Թուրքիայում Ռուբինյանի հետազոտական ծրագիրը բազմիցս քննադատության առարկա է դարձել ընդդիմության կողմից: Ռուբինյանի քաղաքական ընդդիմախոսները նրան հրապարակայնորեն անվանել են «թուրքական լրտես» և «թուրքական ազդեցության գործակալ»՝ կենսագրության այս դրվագն օգտագործելով որպես գլխավոր փաստարկներից մեկը պետական առանցքային պաշտոններում նրա նշանակման դեմ: <https://news.am/ru/video/656564>

Միննույն ժամանակ, հենց 2021 թվականի վերջին Ռուբեն Ռուբինյանին վստահվեց Հայաստանի արտաքին քաղաքականության ամենազգայուն ուղղություններից մեկը: Տարիներ շարունակ նա եղել է Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման հատուկ ներկայացուցիչը, հայկական կողմից բանակցային գործընթացի գլխավոր մասնակիցը և այս ուղղությամբ գործող իշխանության քաղաքականության հիմնական հանրային առաջամարտիկներից մեկը:

«ՀԱՆ»-ի սույն հետաքննությունը փորձ է՝ պատասխանելու մի քանի սկզբունքային հարցերի՝ ինչպե՞ս ստացվեց, որ դիվանագիտական ծառայության և միջազգային բանակցություններին մասնակցության փորձ չունեցող 28-ամյա կուսակցական ֆունկցիոները հայտնվեց արտաքին գործերի նախարարության համակարգի առանցքային պաշտոններից մեկում: Ի՞նչ դեր խաղաց Թուրքիայում հետազոտական ծրագիրը նրա հետագա քաղաքական կարիերայում: Ովքե՞ր են մտել նրա մասնագիտական շփումների շրջանակի մեջ թուրքական վերլուծական կենտրոններում աշխատելու ժամանակահատվածում, ի՞նչ հետազոտություններ է նա իրականացրել, և ի՞նչ նշանակություն կարող էր ունենալ կենսագրության այս փուլը հետագայում՝ նրա՝ Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցերով Հայաստանի հատուկ ներկայացուցիչ նշանակման համար: Ինչո՞ւ հենց նրան վստահվեց Հայաստանի արտաքին քաղաքականության ամենազգայուն ուղղություններից մեկը: Եվ վերջապես, արդյո՞ք հայ-թուրքական բանակցային գործընթացի և հաջորդող քաղաքական որոշումների արդյունքներն արդարացրին նման սրընթաց կադրային նշանակումը:

Ռուբինյանների ընտանիքի քաղաքական կապիտալը

Ռուբեն Ռուբինյանը մի քաղաքական գործիչ չէ, որը հայտնվել է իշխանական համակարգում պատահականորեն կամ գրոյից: Նա մեծացել է խորապես քաղաքականացված ընտանիքում և վաղ տարիքից գտնվել է մի միջավայրում, որտեղ քաղաքականությունը ոչ թե արտաքին ֆոն էր, այլ առօրյա կյանքի մի մասը:

Նրա հայրը՝ Կարապետ Ռուբինյանը, 1990-ական և 2000-ական թվականների հայաստանյան քաղաքականության աչքի ընկնող դեմքերից էր: Նա զբաղեցրել է Ազգային ժողովի փոխնախագահի պաշտոնը, եղել է «Հայոց համազգային շարժում» կուսակցության անդամ և Հայաստանի առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի զինակիցներից մեկը: Ռուբեն Ռուբինյանի մայրը՝ Ժենյա (Գենոֆիա) Մարտիրոսյանը, հայտնի լրագրող էր և խմբագիր: Այսպիսով, ապագա քաղաքական գործիչը մանկուց գտնվել է քաղաքական և մեդիա միջավայրերի խաչմերուկում:

Ինքը՝ Ռուբեն Ռուբինյանը, հետագայում պատմել է, որ դեռ 13 տարեկան հասակում մասնակցել է բողոքի ակցիաների 2003 թվականի նախագահական ընտրությունների ժամանակ և հանդես է եկել Ռուբերտ Բոչարյանի դեմ: 2008 թվականի մարտի 1-ի իրադարձություններից հետո քաղաքական փորձառությունը նրա համար անձնական չափում ստացավ. Կարապետ Ռուբինյանը ձերբակալվեց որպես ընդդիմադիր շարժման մասնակից և ավելի քան երկու ամիս անցկացրեց կալանքի տակ: Ռուբինյանների ընտանիքի համար քաղաքականությունը դադարեց լինել միայն հանրային գործունեության ոլորտ՝ վերածվելով անձնական պատմության մի մասի:

Դրա հետ մեկտեղ, Ռուբեն Ռուբինյանն այսօր ընդունում է, որ այն քաղաքական ուժը, որին պատկանում էր իր հայրը, իշխանության ղեկին գտնվելու տարիներին քիչ սխալներ չի թույլ տվել:

<https://mediamax.am/am/news/society/28897/>

2008 թվականի իրադարձություններից հետո Կարապետ Ռուբինյանը հեռացավ Լևոն Տեր-Պետրոսյանից և լքեց «Հայ ազգային կոնգրեսի» շարքերը: Իր որոշումը նա բացատրեց ՀԱԿ առաջնորդի քաղաքական կուրսից հիասթափությամբ՝ հայտարարելով, որ մարտի 1-ի ողբերգական իրադարձություններից հետո պայքարը փոխարինվեց քաղաքական պայմանավորվածություններով, իսկ հանրությանը դադարեցին ասել ամբողջ ճշմարտությունը: Ավելի ուշ Կարապետ Ռուբինյանը հրապարակայնորեն ներողություն խնդրեց Լևոն Տեր-Պետրոսյանից, սակայն նրա թիմ այդպես էլ չվերադարձավ:

www.news.am/ru/news/25981

Այսպիսով, Նիկոլ Փաշինյանի՝ իշխանության գալու պահին Կարապետ Ռուբինյանն արդեն նոր կառավարող թիմի մաս չէր կազմում և չէր կարող դիտարկվել որպես որդու անմիջական քաղաքական հովանավոր: <https://www.1in.am/96114.html>

Միևնույն ժամանակ դժվար է հերքել Կարապետ Ռուբինյանի ազդեցությունը Ռուբեն Ռուբինյանի անհատականության և քաղաքական աշխարհայացքի ձևավորման վրա: Ռուբինյան ավագին բնութագրում են որպես կոշտ անձնավորություն, և ընտանեկան քաղաքական այս փորձը, ակնհայտորեն, դարձել է հենց իրեն՝ Ռուբենին ձևավորող գործոններից մեկը:

Կա նաև մեկ այլ՝ ավելի անձնական դրվագ որը ցույց է տալիս այս կենսագրության փակ լինելը: Կարապետ Ռուբինյանն ու Ժենյա Մարտիրոսյանն ամուսնալուծվել են, երբ նրանց որդիներն արդեն բավականին մեծ էին: Ըստ առկա հրապարակումների՝ ամուսնալուծությունից հետո Ռուբեն Ռուբինյանը փաստացի խզել է հարաբերությունները մոր հետ, և նրա հետ շփումը վերականգնել է միայն մոր մահից առաջ: Ժենյա Մարտիրոսյանի և Կարապետ Ռուբինյանի ավագ որդին վաճառել է բնակարանը՝ Գերմանիայում մոր բուժման ծախսերը հոգալու համար, սակայն 2013 թվականի հոկտեմբերին Ժենյա Մարտիրոսյանը մահացել է: <https://hetq.am/ru/article/30171>

Հատկանշական է, որ ո՛չ Կարապետ Ռուբինյանի հանրային կենսագրության մեջ, ո՛չ էլ հենց Ռուբեն Ռուբինյանի կենսագրությունում Ժենյա Մարտիրոսյանը գրեթե չի հիշատակվում: Մի քաղաքական գործչի համար, ում կարիերան մեծապես կառուցվել է քաղաքական հաջողականության և պայքարի անձնական փորձի թեմաների շուրջ, այս լռությունը թվում է ոչ թե պատահական մանրուք, այլ ինսամբով ընտրված հանրային կերպարի մի մաս:

Լուսանկարում՝ Ռ.Ռուբինյանը՝ մոր հետ: 2013թ., հունվար

Ինչպե՞ս հայտնվեց Ռուբեն Ռուբինյանը Փաշինյանի թիմում

Չնայած ընտանիքի քաղաքական անցյալին՝ Ռուբեն Ռուբինյանն ապագա կառավարող թիմում հայտնվեց ոչ հոր շնորհիվ: Այստեղ առանցքային դեր խաղաց Արայիկ Հարությունյանը, ում եղբոր հետ Ռուբինյանը մտերիմ էր դեռևս ուսանողական տարիներից:

Բանակում ծառայությունից հետո, հենց Արայիկ Հարությունյանի շրջապատի միջոցով, Ռուբինյանը հայտնվեց նոր-նոր ձևավորվող «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության հանդիպումներից մեկում, որտեղ առաջին անգամ ծանոթացավ Նիկոլ Փաշինյանի հետ: Ավելի ուշ նա պատմում էր, որ Փաշինյանի գաղափարներն ու ելույթներն իրեն հոգեհարազատ են եղել, և արդեն երկու շաբաթ անց նրա

Թեկնածությունն առաջադրվել ու հաստատվել է որպես կուսակցության վարչության անդամ:

Այսպիսով, դեպի ապագա իշխանության թիմ Ռուբեն Ռուբինյանի առաջին քաղաքական ուղեկցողը դարձավ Արայիկ Հարությունյանի շրջապատը, այլ ոչ թե ընտանեկան քաղաքական կապերը: Այս դրվագն առանձնահատուկ նշանակություն ունի, քանի որ հենց Արայիկ Հարությունյանն է հետագայում դառնալու Նիկոլ Փաշինյանի իշխանության համակարգի ամենաազդեցիկ դեմքերից մեկը:

Միննույն ժամանակ, Կարապետ Ռուբինյանը հրապարակայնորեն գրեթե չի մեկնաբանել որդու սրընթաց առաջխաղացումը կարիերայի սանդուղքով: Նա հանրային գնահատականներ չի տվել որդու նշանակումներին և հանդես չի եկել նոր իշխանության քննադատությամբ: Դրա հետ մեկտեղ, սոցիալական ցանցերում նրա հրապարակումները վկայում են գործող իշխանության քաղաքական կուրսին նրա հետևողական աջակցության մասին: <https://www.facebook.com/rubinyan>

Այսպես, Կարապետ Ռուբինյանը, ինչպես Նիկոլ Փաշինյանն ու Ռուբեն Ռուբինյանը, Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի նկատմամբ հրապարակավ օգտագործում է նրա ավագանի Կտրին անունը: Նա նաև աջակցում էր «Ուժեղ Հայաստան» կուսակցության վերաբերյալ իշխանությունների դիրքորոշմանը՝ հայտարարելով, որ «հսկայական ընտրակաշառքներ բաժանած» քաղաքական ուժը չպետք է հայտնվի խորհրդարանում:

Պակաս խոսու՞ն չեն նաև նրա հայացքները արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ: Կարապետ Ռուբինյանը հետևողականորեն հանդես է գալիս Ռուսաստանի հետ ռազմաքաղաքական հարաբերությունների վերանայման օգտին՝ կոչ անելով դուրս գալ հակաօդային պաշտպանության համատեղ համակարգի մասին համաձայնագրից, խիստ վերահսկողություն սահմանել Գյումրիում ռուսական ռազմաբազայի և «Էրերունի» օդանավակայանի նկատմամբ, արգելել ռուսական ռազմաօդային ուժերի թռիչքները Հայաստանի տարածքով՝ առանց պաշտպանության նախարարության հետ նախնական համաձայնեցման, ինչպես նաև արագացնել Իրանի և Թուրքիայի հետ Հայաստանի սահմաններից ռուս սահմանապահների փոխարին դուրսբերումը:

Այնուամենայնիվ, դեռևս մինչև Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցերով Հայաստանի հատուկ ներկայացուցիչ նշանակվելը հենց Ռուբեն Ռուբինյանի կենսագրության մեջ ի հայտ եկավ մի դրվագ, որը հետագայում բազմիցս դարձավ

քաղաքական վեճերի առարկա: Խոսքը նրա հետազոտական ծրագրի և Թուրքիայում ծավալած գործունեության մասին է:

Թուրքիայի և ԱԳՆ-ի միջև

Ինչպես արդեն նշվել է, արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ նշանակվելու պահին Ռուբեն Ռուբինյանը չուներ դիվանագիտական ծառայության, արտաքին գործերի նախարարության համակարգում աշխատանքի կամ միջազգային բանակցություններին մասնակցության փորձ: Նրա կենսագրության միակ միջազգային մասնագիտական դրվագը մնում էր Թուրքիայում ութամյա հետազոտական ծրագիրը: Հենց այս ժամանակահատվածն է արժանի առանձին դիտարկման:

2017-2018 թվականներին Ռուբինյանը դարձավ Հրանտ Դինք հիմնադրամի «Հայաստան-Թուրքիա փորձի փոխանակում» ծրագրի մասնակից: Կազմակերպիչների տեղեկատվության համաձայն՝ ծրագիրը երկու երկրների մասնագետներին հնարավորություն էր ընձեռում բնակվել հարևան պետությունում և հետազոտություններ իրականացնել ընդունող կազմակերպություններում: Այն իրականացվում էր Հրանտ Դինք հիմնադրամի կողմից՝ Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոնի» հետ համատեղ և բրիտանական Conflict, Stability and Security Fund (CSSF) հիմնադրամի ֆինանսական աջակցությամբ:

Ինքը՝ CSSF հիմնադրամը, Մեծ Բրիտանիայում բազմիցս դարձել է քննադատության թիրախ: Բրիտանացի խորհրդարանականներն ու փորձագետները մատնանշում էին, որ զարգացման և հակամարտությունների կանխարգելման ծրագրերի անվան տակ հիմնադրամը հաճախ իրականացնում է Միացյալ Թագավորության արտաքին քաղաքական շահերից բխող նախագծեր: Փորձագիտական շրջանակներում CSSF-ը պարբերաբար անվանում են բրիտանական «փափուկ ուժի» գործիքներից մեկը:

Հրանտ Դինք հիմնադրամի տվյալներով՝ Ռուբինյանի փորձաշրջանը տևել է ութ ամիս՝ 2017 թվականի նոյեմբերից մինչև 2018 թվականի մայիս: Այս ժամանակահատվածում նա հետազոտություններ է անցկացրել միանգամից թուրքական երկու վերլուծական կենտրոններում՝ Սաբանջը համալսարանին կից Ստամբուլի քաղաքականության կենտրոնում և Կադիր Հաս համալսարանին կից Միջազգային և եվրոպական հետազոտությունների կենտրոնում:

Ստամբուլի քաղաքականության կենտրոնում հետազոտության պաշտոնապես հայտարարված թեման վերաբերում էր Թուրքիայի ժողովրդավարացման գործընթացում ոչ կառավարական կազմակերպությունների դերին: Իսկ Միջազգային և

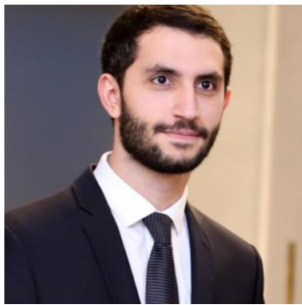
Եվրոպական հետազոտությունների կենտրոնում Ռուբինյանն ուսումնասիրում էր հայ-թուրքական հարաբերությունները սևծովյան տարածաշրջանի համատեքստում:

mtr-beyondborders.org/fellowship-scheme/2017-2018-fellows/

Ruben Rubinyan holds a BA degree in International Relations from the Yerevan State University, Armenia, and MA degree in Politics and Security from University College London, UK and an MA degree in European Studies from the Jagiellonian University, Poland. He has been actively involved in social and political processes in Armenia.

Ruben is currently a fellow at Istanbul Policy Center, Sabanci University as part of the Turkey-Armenia Fellowship Scheme established by Hrant Dink Foundation. His current research is focused on the role of NGO's in the democratization process in Turkey. He will also do a fellowship at the [Center for International and European Studies at Kadir Has University](#), focusing on Turkey-Armenia relations in the context of the Black Sea region.

Այնուամենայնիվ, սրանով նրա հետազոտական աշխատանքի մասին տեղեկությունները փաստացի սպառվում են: Չնայած պաշտոնապես հայտարարված հետազոտական թեմաներին՝ բաց հասանելիության տիրույթում բացակայում են հենց Ռուբինյանի աշխատանքները: Չի հաջողվել հայտնաբերել ո՛չ հետազոտությունների տեքստերը, ո՛չ վերլուծական հրապարակումները, ո՛չ գեկոլյցները և ո՛չ էլ այլ նյութեր, որոնք թույլ կտային գնահատել այս ութամսյա ծրագրի բովանդակությունը, եզրակացությունները կամ գործնական արդյունքները: Փաստացի, տեղեկատվության միակ հանրային աղբյուր են մնում հետազոտական թեմաների համառոտ նկարագրությունները՝ հրապարակված ծրագրի կազմակերպիչների կողմից:

Սա անխուսափելիորեն նոր հարցեր է առաջացնում՝ ի՞նչ մասնագիտական կապեր են հաստատվել նրա կողմից թուրքական վերլուծական կենտրոններում աշխատելու ժամանակահատվածում, ի՞նչ նշանակություն է ունեցել այս ծրագիրը նրա հետագա քաղաքական կարիերայի համար, և ինչո՞ւ հենց այս փորձն է բավարար համարվել Հայաստանի արտաքին քաղաքականության ամենազգայուն ուղղություններից մեկում հետագա նշանակման համար:

Համալսարանները և փորձագիտական միջավայրը

Կարևոր նշանակություն ունի ոչ միայն Ռուբեն Ռուբինյանի՝ հետազոտական ծրագրին մասնակցելու բուն փաստը, այլև այն մասնագիտական միջավայրը, որտեղ այն անցկացվել է:

«Ստամբուլի քաղաքականության կենտրոնը» համարվում է միջազգային հարաբերությունների, արտաքին քաղաքականության և տարածաշրջանային անվտանգության ոլորտում թուրքական ամենաազդեցիկ փորձագիտական հարթակներից մեկը: Կենտրոնը գործում է Սաբանջը համալսարանին կից, որը Թուրքիայի առաջատար մասնավոր համալսարաններից է:

Հենց Սաբանջը համալսարանի շուրջ արդեն երկար տարիներ հանրային քննարկումներ են ընթանում: Ինչպես գրում են լրատվամիջոցները. «Սաբանջը համալսարանը պարզապես բուհ չէ, այլ օտարերկրյա ուսանողների «ուղեղների լվացման» և Անկարային հավատարիմ կադրերի պատրաստման հարթակ: Համալսարանը հիմնադրվել է 1994 թվականին Sabancı Holding-ի՝ Թուրքիայի խոշորագույն բիզնես կոնգլոմերատներից մեկի կողմից: Դրա հիմնադիրը Հաջի Օմեր Սաբանջըն է, ով, որոշ տվյալներով, 1930-ական թվականներին Քեմալ Աթաթուրքի աջակցությամբ տիրացել է Ադանայի հայերի գույքին, այդ թվում՝ եկեղեցական գույքին: Այս հանգամանքը փաստարկ է հանդիսանում այն օգտին, որ համալսարանն ստեղծվել է ազգայնական և կառավարամետ գաղափարների առաջնորդման համար: Բացի այդ, ակտիվորեն լուրեր են տարածվում այն մասին, որ IPC-ն նախագծեր է մշակում տարածաշրջանում քաղաքական փոփոխությունների համար ՀԿ-ներն օգտագործելու վերաբերյալ:

Պակաս հետաքրքրություն չի ներկայացնում նաև Istanbul Policy Center-ի փորձագիտական շրջապատը:

Կենտրոնի առաջատար աշխատակիցներից մեկը եղել է Բյուլենթ Արասը՝ Թուրքիայի նախկին արտգործնախարար Ահմեդ Դավութօղլուի խորհրդականը, Oxford Analytica-ի, Microsoft-ի և Human Rights Watch-ի խորհրդատուն, ինչպես նաև Սևծովյան հետազոտությունների միջազգային կենտրոնի տնօրենների խորհրդի անդամ:

Հետաքրքիր է Արասի դիրքորոշումը Հայաստանի վերաբերյալ: Նա քննադատում է ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացը՝ համարելով, որ դրանով երկրները խոչընդոտում են Երևանի և Անկարայի միջև հարաբերությունների կարգավորմանը: Նրա գնահատականներով՝ Անկարայի և Երևանի միջև հաստատուն խաղաղությունն անհնար է առանց Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև հարաբերությունների զուգահեռ կարգավորման: Արասը նաև հայտարարել է, որ

Մոսկվայից Երևանի խորը տնտեսական և ռազմական կախվածությունը (ներառյալ ռուսական ռազմաբազաները) թույլ չի տալիս Հայաստանին վարել լիովին անկախ ու ճկուն արտաքին քաղաքականություն, ինչը դժվարացնում է երկխոսությունը Անկարայի հետ:

IPC-ում աշխատում են/աշխատել են միջազգային հարաբերությունների հայտնի թուրք պրոֆեսորներ՝ Մելթեմ Մյուֆթյուլեր-Բաչը, Սենեմ Այդըն-Ղյուզգիթը, Փուլաթ Քեյմանը, որոնք հաճախ հանդես են գալիս որպես խորհրդականներ, փորձագետներ կամ քննարկումների մասնակիցներ Թուրքիայի ԱԳՆ-ի և կառավարության համար:

Փուլաթ Քեյմանը, ով ղեկավարում էր Istanbul Policy Center-ը Ռուբինյանի ստաժավորման շրջանում, համարվում էր ժողովրդավարացման, քաղաքացիական հասարակության, եվրոպական ինտեգրման և Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության հարցերով թուրքական ամենահեղինակավոր մասնագետներից մեկը: 2013 թվականին նա ընդգրկված էր Իմաստունների խորհրդում, որն ստեղծվել էր թուրքական իշխանությունների կողմից քրդական հարցով խաղաղ գործընթացի շրջանակներում: Նրա հետազոտությունների թվում կան աշխատանքներ՝ նվիրված Թուրքիայի ազգային փոքրամասնություններին, այդ թվում՝ հայ համայնքին:

Ոչ պակաս խոսուն տեսք ունի նաև երկրորդ հետազոտական կենտրոնը:

Քաղիր Հաս համալսարանում առանցքային պատկեր էր ռեկտոր Մուստաֆա Այդընը՝ Թուրքիայի Միջազգային հարաբերությունների խորհրդի (UIK) նախագահը, սևծովյան տարածաշրջանի, Կովկասի և Մերձավոր Արևելքի հարցերով թուրքական ամենաազդեցիկ փորձագետներից մեկը:

Այդընի կողմից առաջ մղվող հայ-թուրքական կարգավորման հայեցակարգը մեծապես համընկնում է այն մոտեցումների հետ, որոնք հետագայում սկսեցին իրականացվել պաշտոնական Երևանի կողմից: Նա հետևողականորեն հանդես էր գալիս տնտեսական համագործակցության զարգացման, տրանսպորտային հաղորդակցությունների բացման, համատեղ ենթակառուցվածքային նախագծերի մեկնարկի և տնտեսական փոխկախվածության միջոցով հարաբերությունների աստիճանական նորմալացման օգտին՝ ամենացավոտ պատմական հարցերը մղելով երկրորդ պլան: Ընդ որում, Այդընը բազմիցս ընդգծել է, որ Ադրբեջանի հետ Թուրքիայի ռազմավարական դաշինքը անփոփոխ կոնստանտ է, իսկ Հայաստանի հետ կայուն հաշտեցումը հնարավոր է միայն Բաքվի շահերը հաշվի առնելով:

Քաղիր Հաս համալսարանի մեկ այլ հայտնի պրոֆեսոր էր Սոլի Օզելը: Ի տարբերություն Այդընի, նա այն թուրք մտավորականների թվում էր, ովքեր հրապարակայնորեն կոչ էին անում Անկարային ճանաչել բարոյական պատասխանատվությունը 1915 թվականի Հայոց ցեղասպանության համար: Միևնույն ժամանակ, Օզելը նույնպես հանդես էր գալիս հայ-թուրքական սահմանի բացման օգտին՝ այդ քայլը դիտարկելով որպես Հայաստանի վրա Թուրքիայի ազդեցության ուժեղացման գործիք:

Հենց այս փորձագիտական միջավայրում Ռուբինյանն անցկացրեց ութ ամիս՝ Հայաստանում իշխանափոխությունից կարճ ժամանակ առաջ:

Mediamax-ին տված հարցազրույցում Ռուբինյանը պատմում էր, որ ի սկզբանե պետք է Թուրքիայում անցկացնել երեք ամիս, սակայն վերադարձել է ավելի շուտ՝ «թավշյա հեղափոխության» մեկնարկի պատճառով: Մինչդեռ «Հրանտ Դինք» հիմնադրամի կողմից հրապարակված նյութերը վկայում են, որ ծրագիրը նախատեսված էր ութ ամսվա համար՝ 2017 թվականի նոյեմբերից մինչև 2018 թվականի մայիս:

<https://mediamax.am/am/news/society/28897>

Միևնույն ժամանակ, Facebook-ում Ռուբինյանի կատարած հրապարակայնորեն հասանելի գրառումները թույլ են տալիս մասնակիորեն վերականգնել Ստամբուլում նրա գտնվելու ժամանակազրույցները:

Այսպես, արդեն 2017 թվականի դեկտեմբերի 11-ին նա հրապարակում է Բոսֆորի ափին արված լուսանկար: Մեկնաբանություններում օգտատերերից մեկը դիմում է նրան՝ «Էֆենդի», ինչին Ռուբինյանը պատասխանում է՝ «փաշա»:

Հաջորդ լուսանկարը Ստամբուլից հայտնվում է 2018 թվականի փետրվարի 8-ին, այսինքն՝ Հայաստանում զանգվածային բողոքի ցույցերի մեկնարկից մոտ երկու ամիս առաջ:

Առկա տվյալները բավարար չեն նրա ժամանման և մեկնման ստույգ ամսաթվերը պարզելու համար: Այնուամենայնիվ, հենց Ռուբինյանի կողմից հրապարակված նյութերը հաստատում են, որ նա թուրքիայում է գտնվել առնվազն 2017 թվականի դեկտեմբերին և 2018 թվականի փետրվարին: Սա վատ է համադրվում երկրում երկու ամիս գտնվելու մասին նրա հետագա պնդման հետ:

Թուրքիայում հետազոտական ծրագրին Ռուբեն Ռուբինյանի մասնակցության փաստը հատուկ նշանակություն է ստանում ոչ միայն նրա կենսագրության, այլև այն մտավոր միջավայրի տեսանկյունից, որտեղ ձևավորվել են նրա մասնագիտական հայացքները: Մի քանի ամիս շարունակ նա աշխատել է այնպիսի փորձագետների կողքին, ովքեր հետևողականորեն հանդես են եկել Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման՝ որպես արտաքին քաղաքականության գործիքի դեմ, հայ-

թուրքական կարգավորումը դիտարկել են բացառապես Ադրբեջանի շահերի հետ փոխկապակցվածության մեջ և առաջ են մղել տրանսպորտային հաղորդակցությունների բացումն ու տնտեսական փոխկախվածության ընդլայնումը՝ որպես Հայաստանի վրա Թուրքիայի ազդեցության ուժեղացման գործիք:

Այս ծրագրին մասնակցելու փաստն ինքնին թույլ չի տալիս պնդել, որ Ռուբեն Ռուբինյանը լիովին կիսում էր այդ հայացքները: Այնուամենայնիվ, հետագայում հենց նա դարձավ Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցով Հայաստանի գլխավոր բանագնացը, իսկ այն մոտեցումների զգալի մասը, որոնք հետևողականորեն պաշտպանում էին այդ փորձագիտական միջավայրի ներկայացուցիչները, գործնական արտացոլում գտավ հայկական իշխանությունների պաշտոնական քաղաքականության մեջ:

<https://armtribunal.com/2025/12/03/sluzhiteli-izmennikov-chast-3-ruben-rubinjan-tureckij-agent/>

<https://hrantdink.org/en/activities/projects/turkey-armenia-relations-programme/turkey-armenia-fellowship-scheme/1035-turkey-armenia-fellowship-scheme-fourth-cycle-results-are-announced>

<https://news.am/ru/video/656564>

https://www.youtube.com/watch?v=06g_R0Ueji0&t=95s

https://www.trtworld.com/article/13114488?_rt=1

<https://www.armtr-beyondborders.org/fellowship-scheme/2017-2018-fellows/>

Բանազնացի նշանակումը

2021 թվականի դեկտեմբերին Թուրքիան Հայաստանի հետ հարաբերությունների կարգավորման հարցով իր հատուկ ներկայացուցիչ նշանակեց երկրի ամենափորձառու դիվանագետներից մեկին՝ Սերդար Քըրըչին: Հայաստանն իր հերթին հատուկ ներկայացուցիչ նշանակեց Ազգային ժողովի փոխնախագահ Ռուբեն Ռուբինյանին:

Լուսանկարում՝ Ռուբեն Ռուբինյանը և Սերդար Քըրըչը:

Նշանակումը վեճեր առաջացրեց միանգամից երկու պատճառով: Իշխանության ընդդիմախոսները ուշադրություն էին դարձնում ինչպես Ռուբինյանի մոտ գործնական դիվանագիտական փորձի բացակայությանը՝ հատկապես նրա թուրք գործընկեր Սերդար Քըրըչի ֆոնին, ում անվանում են թուրքական դիվանագիտության ամենափորձառու ներկայացուցիչներից մեկը, այնպես էլ նշանակման բուն ընթացակարգի օրինականությանը:

Խորհրդարանական «Հայաստան» խմբակցության պատգամավոր Գեղամ Մանուկյանը հայտարարեց, որ իրեն չի հաջողվել գտնել ո՛չ հրամանագիր, ո՛չ կարգադրություն և ո՛չ էլ որևէ այլ իրավական ակտ, որով Ռուբեն Ռուբինյանը պաշտոնապես նշանակվել է Հայաստանի հատուկ ներկայացուցիչ:

«Ես փորձել եմ գտնել իրավական փաստաթղթեր՝ որոշում, հրամանագիր, կարգադրություն, որոնց հիման վրա նշանակվել է Ռուբեն Ռուբինյանը: Ազգային ժողովը Ռուբինյանին լիազորություններ չի տվել հանդես գալու Հայաստանի անունից՝ որպես Թուրքիայի հետ բանակցությունների հատուկ ներկայացուցիչ, հարցը չի քննարկվել ԱԺ խորհրդում: Այն մասին, որ Ռուբեն Ռուբինյանը հատուկ ներկայացուցիչ է, Հայաստանի հանրությունը գիտի միայն ԱԳՆ մամուլի քարտուղարի հակիրճ հաղորդագրությունից», – հայտարարել էր Մանուկյանը:

Իշխանությունները հերքեցին այս պահանջները:

Ինքը՝ Ռուբինյանը, հայտարարեց, որ խոսքը ոչ թե պետական պաշտոնում նշանակվելու, այլ լրացուցիչ գործառույթ իրականացնելու մասին է:

Պակաս հարցեր չառաջացրեց նաև այն բացատրությունը, որն իշխանության ներկայացուցիչները տվեցին հենց Ռուբեն Ռուբինյանի ընտրության վերաբերյալ:

Անվտանգության խորհրդի քարտուղար Արմեն Գրիգորյանը հայտարարեց, որ Ռուբինյանն ունի խորհրդարանի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահի աշխատանքային փորձ, սակայն որպես գլխավոր առավելություն նշեց ամենին ոչ մասնագիտական պատրաստվածությունը:

«Կա լրացուցիչ գործոն, որը Ռուբինյանին դարձնում է ավելի արդյունավետ բանակցող. ընդհանուր կապը վարչապետի հետ և թիմային կապը», – հայտարարել էր Գրիգորյանը:

Նրա խոսքով՝ ծագող հարցերն անմիջապես կառավարության ղեկավարի հետ օպերատիվորեն համաձայնեցնելու հնարավորությունը Ռուբինյանի առանցքային առավելություններից մեկն էր:

Փաստացի, Անվտանգության խորհրդի քարտուղարի խոսքերից բխում էր, որ ընտրության հիմնական չափանիշներից մեկը դարձել էր ոչ այնքան մասնագիտական դիվանագիտական որակավորումը, որքան քաղաքական վստահության բարձր մակարդակը և բանակցային գործընթացի ժամանակ վարչապետի հետ մշտական ուղիղ կապ պահպանելու հնարավորությունը:

Ընդ որում, ինքը՝ Գրիգորյանը, կասկածի տակ դրեց դիվանագիտական ծառայության մասին ավանդական պատկերացումները:

Բուն բանակցային գործընթացը նույնպես հենց սկզբից ենթարկվեց խիստ քննադատության ընդդիմության կողմից:

«Հայաստան» խմբակցության քարտուղար Արծվիկ Մինասյանը հայտարարում էր, որ Հայաստանը բանակցությունների մեջ է մտնում ծայրահեղ անբարենպաստ պայմաններում՝ պատերազմից հետո հայտնվելով զգալիորեն ավելի թույլ դիրքերում:

«Հայաստանի իշխանությունները կամ չեն հասկանում, թե ինչի մեջ են մտնում, կամ միտումնավոր երկիրը տանում են կործանման: Պատերազմից հետո թուլացած Հայաստանը չի կարող պաշտպանել սեփական շահերը թուրք-ադրբեջանական տանդեմի հետ բանակցություններում, նրա դիրքերը ծայրահեղ խոցելի են, և այս ֆոնին չպետք է գնալ կանխավ պարտվողական գործընթացի», – ասում էր նա:

Հայտարարություններից դեպի արդյունքներ

Հայաստանի և Թուրքիայի միջև բանակցությունների ընթացքում հատուկ ներկայացուցիչները անցկացրել են յոթ պաշտոնական հանդիպում, հարյուրավոր հեռախոսազրույցներ և արել տասնյակ հանրային հայտարարություններ: Սակայն ցանկացած բանակցային գործընթացի գնահատման գլխավոր չափանիշը ոչ թե հռչակագրերն են, այլ դրանց գործնական արդյունքները: Ձեռք բերված պայմանավորվածությունների համադրումը իրադարձությունների հետագա զարգացման հետ ցույց է տալիս, որ քաղաքական պարտավորությունների զգալի մասն այդպես էլ չիրականացվեց:

«Բանակցությունների հինգ տարի. Ի՞նչ էր խոստացվել և ի՞նչ հաջողվեց կատարել»

Հայտարարություն	Ամսաթիվ	Հետագա զարգացումներ	Արդյունք
. Հայաստանի կողմից դրական քայլերի դեպքում հնարավոր է հանդիպում և դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատում	19.09.2021	Նորմալացման քննարկումների մեկնարկ, հատուկ ներկայացուցիչների արդյունք	Դիվանագիտական հարաբերություններ չեն հաստատվել
Միրզոյան. Հայաստանը պատրաստ է նորմալացման առանց նախապայմանների	03.11.2021	Նորմալացման գործընթացի մեկնարկ	Այս մոտեցումը բազմիցս վերահաստատվել է Երևանի կողմից
Զավուշոյուլ. գործընթացը համաձայնեցված է Ադրբեջանի հետ, կնշանթակվեն հատուկ ներկայացուցիչներ	13.12.2021	Քրլբջի և Ռուբինյանի նշանակումը Հատուկ ներկայացուցիչների առաջին հանդիպում. կարգավորում առանց նախապայմանների	Հաստատվեց ադրբեջանական ուղղության հետ կապակցվածությունը

ՀԱՎԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հատուկ ներկայացուցիչների առաջին հանդիպում. կարգավորում առանց նախապայմանների	14.01.2022	Բանակցությունների շարունակություն.	Գործընթացը պաշտոնապես մեկնարկեց
Բանակցություններ՝ հարաբերությունների լիարժեք կարգավորման նպատակով առանց նախապայմանների	14.01.2022	Երևան–Ստամբուլ ավիաչվերթների վերականգնում՝ 02.02.2022	Առաջին գործնական արդյունքը
Վերջնական նպատակը հարաբերությունների լիարժեք կարգավորումն է	24.02.2022	Վիեննայի հանդիպումների շարունակություն	Քաղաքական նպատակը վերահաստատվեց
Կողմերը պատրաստ են շարունակել գործընթացը առանց նախապայմանների	02.05.2022	Երրորդ հանդիպումը Վիեննայում	Նոր արդյունքներ չեն արձանագրվել
Ռուբինյան. Հաջողությունը կախված է Թուրքիայի քաղաքական կամքից	01.06.2022	Մինչև Վիեննայի չորրորդ հանդիպումը	Արձանագրվել է առաջընթացի քաղաքականությունը
Չորրորդ հանդիպում. բացել ցամաքային սահմանը երրորդ երկրների քաղաքացիների համար	01.07.2022	Մարգարայի անցակետի նախապատրաստում	Չի իրականացվել մինչև 2026 թվականի կեսերը
Չորրորդ հանդիպում. գործարկել ուղիղ բեռնատար ավիափոխադրումները	01.07.2022	Թուրքիայի կողմից սահմանափակումների վերացում	Իրականացվել է 2023 թվականից
Կողմերը վերահաստատեցին նորմալացումը առանց նախապայմանների	01.07.2022	Հատուկ ներկայացուցիչների հետագա շփումներ	Սկզբունքը շարունակում է հռչակվել, սակայն Թուրքիան շարունակում է իր քայլերը կապել հայ-ադրբեջանական կարգավորման հետ
Թուրքական ՉԼՄ-ներ. հատուկ ներկայացուցիչների միջև եղել է շուրջ 500 հեռախոսագրույց	08.2022	Մպասվում էր նոր հանդիպում	Մեկտեմբերյան հանդիպումը տեղի չունեցավ
Անկարան դեմ է երրորդ երկրներում բանակցություններին	2022	Պահանջ՝ հանդիպումները անցկացնել Հայաստանում կամ Թուրքիայում	Հետագայում հանդիպումները տեղափոխվեցին սահման և Երևան
Ռուբինյան. իրականացվել է միայն պայմանավորվածությունների մի մասը	2023–2024	Մահմանային ենթակառուցվածքների արդիականացում	Առաջընթացը սահմանափակվել է ավիաբեռնափոխադրումներով

Ռուբինյան. Հայաստանը լիովին պատրաստ է, գնդակը թուրքիայի դաշտում է	2024	Ավարտվել Մարգարայի անցակետի վերանորոգումը	Ե	Թուրքիան չի բացել սահմանը
Քըրքը առաջարկում է հանդիպում անցկացնել Երևանում	04.2024	Ամռանը հանդիպումը սահմանային անցակետում կայացավ		Առաջարկը մասամբ իրականացվեց
Նախկին պայմանավորվածությունների վերահաստատում և Ախուրիկ/Աքյաքա անցակետի քննարկում	30.07.2024	Տեխնիկական նախապատրաստական աշխատանքներ		Սահմանը չի բացվել
Դիվանագիտական անձնագրերի տերերի համար վիզային ռեժիմի պարզեցում	30.07.2024	Միջպետական մեխանիզմի նախապատրաստում		Իրականացվել է 01.01.2026-ից
Վաշինգտոնի հռչակագիր և TRIPP նախագիծ, Հայաստանի և Ադրբեջանի համատեղ դիմումը ԵԱՀԿ-ին՝ Մինսկի գործընթացի և հարակից կառույցների փակման վերաբերյալ	08.08.2025	Հայ-ադրբեջանական խաղաղության համաձայնագրի նախաստորագրում		Թուրքիայի նախապայմանների փաստացի իրականացում՝ Չանգեզուրի միջանցքի և Ադրբեջանի հետ հարաբերությունների կարգավորման մասով Բաքվի բոլոր նախապայմանների իրականացման ուղով
Արագացնել սահմանի հատման մեխանիզմի իրականացումը	12.09.2025	Վեցերորդ հանդիպումը Երևանում		Մեխանիզմը դեռ չի գործարկվել
Իրականացնել Գյումրի-Կարս երկաթուղու վերականգնման ուսումնասիրություններ	12.09.2025	Աշխատանքային մեխանիզմների ստեղծում		Աշխատանքները սկսվել են 2026 թվականին
Չարգացնել մշակութային և ակադեմիական համագործակցությունը	12.09.2025	Փոխանակման ծրագրերի քննարկում		Տեղեկատվություն չկա
Ընդլայնել երկրների միջև ավիահաղորդակցությունը	12.09.2025	Նոր երթուղիների նախապատրաստում		Մասնակի իրականացում
Դիվանագիտական և ծառայողական անձնագրերի տերերի համար վիզային արտոնություններ	29.09.2025	Ուժի մեջ է մտել 01.01.2026-ից		Իրականացվել է
Էրդողան. նորմալացումը տեղի է ունենում Ադրբեջանի հետ համակարգմամբ,	2025-ի վերջ	Խորհրդանշական քայլերի նախապատրաստում		Ուղղությունների փոխկապակցվածությունը

Թուրքիայի կողմից կլինեն խորհրդանշական քայլեր			հրապարակայնորեն հաստատվել է
Գյումրի-Կարս երկաթուղու հնարավորինս արագ շահագործման հանձնում	28.04.2026	Համատեղ աշխատանքային խմբի նիստ Կարսում	Նախագիծը տեղափոխվել է գործնական փուլ
Քրլը. սահմանի բացման քաղաքական խոչընդոտներ չկան	05.05.2026	Հատուկ ներկայացուցիչների յոթերորդ հանդիպումը	Բացման ժամկետներ չեն նշվել
Երկաթուղու արագ գործարկումը համապատասխանում է երկու երկրների շահերին	05.05.2026	Քննարկում Yerevan Dialogue-ում	Որոշումը չի իրականացվել
Անիի կամրջի վերականգնման վերաբերյալ հուշագրի ստորագրում	05.05.2026	Համատեղ նախագծի մեկնարկ	Իրականացման փուլում է
Թուրքիան վերացնում է երկկողմ առևտրի արգելքը	13.05.2026	Հայաստանի ԱԳՆ-ի հայտարարություն	Գործընթացի ամենագլխի արդյունքներից մեկը
TRIPP համաձայնագրի նախաստորագրում և ստորագրում	26.05 և 04.06.2026	Տրանսպորտային միջանցքի զարգացում	Նախագիծը տեղափոխվել է իրականացման փուլ

Ինչպես երևում է բերված տվյալներից, բանակցային գործընթացն ուղեկցվել է առանց նախապայմանների հարաբերությունները կարգավորելու՝ կողմերի պատրաստակամության մասին բազմաթիվ հայտարարություններով: Սակայն ձեռք բերված պայմանավորվածությունների գործնական իրականացումը զգալիորեն ավելի համեստ ստացվեց, քան հայտարարված քաղաքական նպատակները:

Ամենանշանակալի գործնական արդյունքների թվին են դասվում 2022 թվականի փետրվարին Հայաստանի և Թուրքիայի միջև ուղիղ օդային հաղորդակցության վերսկսումը, 2023 թվականից ուղիղ օդային բեռնափոխադրումների մեկնարկը, 2026 թվականի հունվարի 1-ից դիվանագիտական, ծառայողական և հատուկ անձնագրեր ունեցողների համար պարզեցված վիզային ռեժիմի ուժի մեջ մտնելը, ինչպես նաև 2026 թվականի մայիսին Թուրքիայի կողմից երկկողմ առևտրի սահմանափակումների չեղարկումը: Հենց այս որոշումներն էլ դարձան բանակցային գործընթացի ամենաշոշափելի գործնական արդյունքները:

Միևնույն ժամանակ, կողմերի կողմից բազմիցս հնչեցված առանցքային քաղաքական պայմանավորվածությունները մինչև 2026 թվականի կեսերը այդպես էլ կյանքի չկոչվեցին:

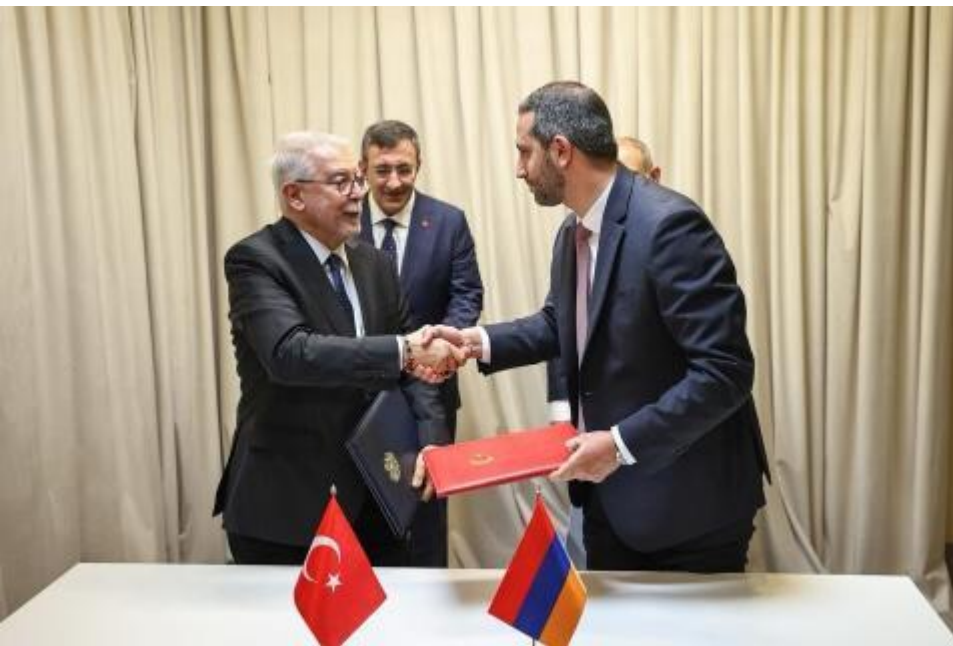

Մա առաջին հերթին վերաբերում է երրորդ երկրների քաղաքացիների համար ցամաքային սահմանի բացմանը: Չնայած դեռևս 2022 թվականի ամռանը ձեռք բերված պայմանավորվածությանը՝ Հայաստանը կատարել է պարտավորությունների իր մասը: «Մարգարա» սահմանային անցակետի վերակառուցման և արդիականացման համար հատկացվել է ավելի քան մեկ միլիարդ դրամ, ենթակառուցվածքները լիովին պատրաստվել են շահագործման, սակայն թուրքական կողմն այդպես էլ չանցավ ձեռք բերված համաձայնությունների գործնական իրականացմանը:

Ոչ պակաս խոսում է մնում իրավիճակը Գյումրի-Կարս երկաթուղային հաղորդակցության հետ կապված: Չնայած բազմամյա բանակցություններին՝ նախագիծը գործնական փուլ է անցել միայն 2026 թվականի գարնանը, երբ ստեղծվեց համատեղ աշխատանքային խումբը: Այլ կերպ ասած, բանակցությունների մեկնարկից գրեթե չորս տարի անց կողմերը միայն սկսել են հարցի տեխնիկական մշակումը:

Բանակցային ողջ գործընթացի ընթացքում հենց Ռուբեն Ռուբինյանն է մնացել հայ-թուրքական կարգավորման գլխավոր հանրային դեմքը:

Ռուբեն Ռուբինյանի հանրային հայտարարությունները և դրանց գործնական արդյունքները

Ամսաթիվ	Հայտարարություն	Հաջորդող իրադարձություններ	Արդյունք
---------	-----------------	----------------------------	----------

<p>14.01.2022</p>	<p>Մերդար Քրյուչի հետ առաջին հանդիպումից հետո հայտարարեց, որ գործընթացն ընթանում է առանց նախապայմանների և ուղղված է լիարժեք կարգավորմանը:</p>	<p>Մեկնարկեցին հատուկ ներկայացուցիչների կանոնավոր հանդիպումները:</p>	<p>. Բանակցային մեխանիզմը ստեղծված է, սակայն գործնական արդյունքները սահմանափակ են. Թուրքիայում նախագահի մակարդակով շարունակում են խոսել նախապայմանների լեզվով</p>
<p>01.07.2022</p>	<p>Հայտնեց երրորդ երկրների քաղաքացիների և դիվանագիտական անձնագիր ունեցողների համար սահմանը բացելու պայմանավորվածության մասին:</p>	<p>Տեխնիկական նախապատրաստությունները սկսվել են, «Մարգարա» անցակետը վերանորոգված է և պատրաստ է շահագործման</p>	<p>Մահմանի ո՛չ մասնակի, ո՛չ էլ լիարժեք բացում տեղի չի ունեցել:</p>
<p>2023</p>	<p>Բազմիցս հայտարարել է առանց նախապայմանների դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատելու պատրաստակամության մասին:</p>	<p>Բանակցությունները շարունակվել են:</p>	<p>Դիվանագիտական հարաբերություններ չեն հաստատվել</p>
<p>2024</p>	<p>Ընդգծում էր գործընթացը՝ անկախ այլ հարցերից շարունակելու կարևորությունը:</p>	<p>Թուրք պաշտոնյաները շարունակում էին առաջընթացը կապել Երևանի և Բաքվի հարաբերությունների կարգավորման հետ. Թուրքիայի խորհրդարանի մի շարք պաշտոնյաներ սպառնալիքներ էին հնչեցնում Հայաստանի հասցեին, եթե նա չհամաձայնի Բաքվի պայմաններին:</p>	<p>Գործընթացը շարունակվել է առանց իրական արդյունքների:</p>

2025	Հայտարարեց, Թուրքիան բանակցությունների շրջանակում նախապայմաններ դրել:	որ Միաժամանակ Անկարան հրապարակավ խոսում էր հայ-ադրբեջանական կարգավորման և «Չանգեզուրի միջանցքի» բացման կարևորության մասին	«Առանց նախապայմանների» բանաձևը պահպանվում էր բանակցություններում, սակայն քաղաքական համատեքստը մնում էր փոխկապակցված:
2026	Վերահաստատում էր սահմանի բացմանը և դիվանագիտական հարաբերություններին պատրաստ լինելը:	Ծփումները պահպանվել են:	Մինչև 2026 թվականի հունիս լիարժեք կարգավորման չի հաջողվել հասնել

Ռուբինյանի հրապարակային հայտարարությունների համադրումը հետագա իրադարձությունների հետ ցույց է տալիս, որ ողջ բանակցային գործընթացի ընթացքում նա հետևողականորեն հայտարարել է առանց նախապայմանների հարաբերությունների կարգավորման, սահմանը բացելու և դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատելու Հայաստանի պատրաստակամության մասին: Մինչդեռ Թուրքիայի ղեկավարության հրապարակային հայտարարությունները գործնականում բոլոր փուլերում վկայում էին հայ-թուրքական կարգավորման ուղղակի շաղկապվածության պահպանման մասին հայ-ադրբեջանական կարգավորման և Բաքվի պայմանների կատարման հետ:

Այսպիսով, 2026 թվականի կեսերին բանակցային գործընթացը հանգեցրեց տեխնիկական և տնտեսական բնույթի մի շարք գործնական որոշումների, սակայն դրա առանցքային քաղաքական նպատակները չիրագործվեցին: Հայաստանի և Թուրքիայի միջև դիվանագիտական հարաբերություններ չեն հաստատվել, ցամաքային սահմանը մնում է փակ, իսկ Անկարան ողջ գործընթացի ընթացքում հետևողականորեն վերահաստատել է հայ-թուրքական կարգավորման կապը հայ-ադրբեջանական բանակցային ուղղության զարգացման հետ:

Հենց այս արդյունքներով էլ պետք է գնահատել Ռուբեն Ռուբինյանի գործունեությունը՝ որպես Հայաստանի հատուկ ներկայացուցիչ: Չնայած բազմամյա բանակցային գործընթացին, հարյուրավոր շփումներին և տասնյակ հրապարակային հայտարարություններին՝ քաղաքական հիմնական նպատակները, որոնց համար սկսվել էր կարգավորումը, 2026 թվականի կեսերին այդպես էլ չնվաճվեցին:

<https://am.sputniknews.ru/20240302/armeniya-gotova-k-polnoy-normalizatsii-s-turtsiye-i-otkrytiyu-granitsy-pryamo-seychas---rubinyan-72980851.html>
<https://am.sputniknews.ru/20211218/spetspredstavitelem-armenii-po-protsessu-dialoga-s-turtsiye-stanet-ruben-rubinyan--36659628.html>
<https://hetq.am/ru/article/140113>
<https://am.sputniknews.ru/20220117/o-chem-shla-rech-v-moskve---rubinyan-otvetil-oppozitsii-ob-armyano-turetskikh-peregovorakh-37601992.html>
<https://fip.am/ru/38745>
<https://eurasianet.org/turkey-armenia-to-appoint-envoys-to-normalize-relations>

- https://www.mfa.am/hy/press-releases/2025/09/12/Armenia_Turkiye/13439
- https://www.mfa.am/hy/press-releases/2022/07/01/Armenia_Turkey_4th/11527
- https://www.mfa.am/hy/press-releases/2022/02/24/normalization_process/11312
- https://www.mfa.am/hy/press-releases/2024/07/30/arm_turk/12759
- <https://www.mfa.am/hy/news?country=tr&page=1>
- <https://oc-media.org/armenian-and-turkish-special-envoys-hold-talks-in-yerevan/>
- <https://verelq.am/ru/node/101721>
- <https://newsarmenia.am/news/armenia/rubinyan-naznachen-spetspredstavitelem-po-dialogu-s-turtsiey-iz-za-svyazey-s-pashinyanom-sekretar-so>
- <https://www.radiovan.fm/station/article/36898>
- <https://am.sputniknews.ru/20220812/erevan-i-ankara-v-ramkakh-protsesta-po-normalizatsii-proveli-500-telefonnykh-peregovorov---smi-46570221.html>
- <https://panarmenian.net/m/eng/news/332988>
- <https://news.am/ru/news/1032836>
- <https://armenpress.am/ru/article/1237711>

Երբ բանակցություններն ընթացան Անկարայի կանոններով

Դատելով Ռուբեն Ռուբինյանի հրապարակային հայտարարություններից՝ բանակցային գործընթացի սկզբում հայկական կողմն ակնկալում էր զգալիորեն ավելի արագ առաջընթաց: Կարգավորման գործընթացը մեկնարկեց 2021 թվականի վերջին - 2022 թվականի սկզբին և շուտով մոսկովյան ձևաչափից տեղափոխվեց արևմտյան հարթակներ: Արևմուտքի և Ռուսաստանի միջև հարաբերությունների կտրուկ սրման պայմաններում Երևանը, ամենայն հավանականությամբ, հաշվարկում էր, որ ԱՄՆ-ն և Եվրոպական միությունը շահագրգռված կլինեն առանց ռուսական միջնորդության Հարավային Կովկասի շուտափույթ կայունացմամբ և կկարողանան լրացուցիչ քաղաքական ճնշում գործադրել Անկարայի վրա:

Սակայն այս սպասումները չարդարացան: Արդեն 2022 թվականի ամռանը Ռուբինյանը ստիպված էր հրապարակայնորեն խոստովանել շոշափելի առաջընթացի բացակայությունը: Հետագայում բանակցային գործընթացն ուղեկցվեց երկարատև դադարով, իսկ հայկական կողմի ներկայացուցիչներն ավելի ու ավելի հաճախ էին հայտարարում, որ հետագա զարգացումը կախված է Անկարայի որոշումներից:

Միաժամանակ փոխվում էր նաև բանակցությունների բուն ճարտարապետությունը: Հատուկ ներկայացուցիչների առաջին հանդիպումը կայացավ Մոսկվայում, հաջորդներն անցկացվում էին Վիեննայում: Սակայն արդեն 2022 թվականին թուրքական կողմը սկսեց հետևողականորեն հանդես գալ երրորդ երկրների տարածքում բանակցությունների անցկացման դեմ՝ ձգտելով դրանց տեղափոխմանը Թուրքիա կամ Հայաստան: Արդյունքում բանակցությունների ձևաչափն աստիճանաբար վերափոխվեց մի մոդելի, որն ավելի մեծ չափով էր համապատասխանում Անկարայի շահերին:

Ոչ պակաս հետևողականությամբ Թուրքիան պաշտպանում էր նաև գործընթացի իր քաղաքական տեսլականը: Դեռևս հատուկ ներկայացուցիչների նշանակումից առաջ Մեյլութ Չավուշօղլուն բացահայտ հայտարարում էր, որ հայ-թուրքական կարգավորումը զարգանալու է հայ-

**ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ**

ադրբեջանական կարգավորման հետ սերտ շաղկապվածությամբ: Ավելի ուշ այս դիրքորոշումը բազմիցս վերահաստատել են Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը, Հուլուսի Աբարը և Սերդար Քըլըչը:

Այս ֆոնին առանց նախապայմանների կարգավորման մասին Ռուբինյանի հրապարակային դիրքորոշումն ավելի ու ավելի ակնհայտորեն էր տարանջատվում քաղաքական պրակտիկայից: «Առանց նախապայմանների» բանաձևը պահպանվում էր համատեղ հայտարարություններում, սակայն Թուրքիայի իրական քայլերը հետևողականորեն սինխրոնացվում էին հայ-ադրբեջանական բանակցային գործընթացի առաջխաղացման և Բաքվի առանցքային պահանջների կատարման հետ:

Հատկանշական է, որ հայ-թուրքական կարգավորման գործնական առաջընթաց տեղի ունեցավ միայն Վաշինգտոնյան հռչակագրի ստորագրումից, Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև խաղաղության պայմանագրի նախաստորագրումից ու TRIPP նախագծի մեկնարկից հետո: Ընդ որում, ձեռք բերված պայմանավորվածությունները կրում էին գերազանցապես տեխնիկական բնույթ՝ վիզային արտոնությունների սահմանում դիվանագիտական և պաշտոնական անձնագրեր ունեցողների համար, երկկողմ առևտրի սահմանափակումների վերացում, Գյումրի-Կարս երկաթգծի վերականգնման քննարկում և Անիի կամրջի վերականգնման մասին հուշագրի ստորագրում: Առանցքային քաղաքական հարցերը՝ ցամաքային սահմանի բացումը և դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումը, 2026 թվականի կեսերին այդպես էլ մնացին չլուծված:

Այս առումով բնութագրական դարձավ Սերդար Քըլըչի դիրքորոշումը, որը հնչեցվեց Yerevan Dialogue 2026 ֆորումի ժամանակ: Հայտարարելով սահմանի բացման համար քաղաքական խոչընդոտների բացակայության մասին՝ թուրքական հատուկ ներկայացուցիչը միաժամանակ հրաժարվեց նշել որևէ ժամկետ՝ հղում անելով տեխնիկական և քյուրոկրատական հարցերի լուծման անհրաժեշտությանը:

Մի քանի տարվա ընթացքում փոխվեց նաև հենց Ռուբինյանի հրապարակային հռետորաբանությունը: Եթե բանակցությունների սկզբում նա խոսում էր լիակատար կարգավորման արագ հասնելու հնարավորության մասին, ապա հետագայում նրա գնահատականները դարձան զգալիորեն ավելի զգուշավոր: Ավելի ու ավելի հաճախ էին հնչում հայտարարություններ այն մասին, որ հասարակության սպասումները «ինչ-որ չափով միֆականացված» էին, իսկ գործընթացի հետագա զարգացումը որոշվում է թուրքական կողմի որոշումներով:

Բանակցությունների ժամանակագրության, հրապարակային հայտարարությունների և դրանց գործնական արդյունքների համադրումը ցույց է տալիս, որ գործընթացի զարգացմանը զուգընթաց փոխվում էր ոչ միայն դրա դինամիկան, այլև բուն բանակցային ճարտարապետությունը: Եթե նախնական փուլում հայկական կողմը ելնում էր առանց նախապայմանների կարգավորման մոդելից, ապա հետագայում գործընթացն ավելի ու ավելի էր զարգանում այն տրամաբանությամբ, որը հետևողականորեն առաջ էր մղում Անկարան: Դա դրսևորվեց ինչպես բանակցությունների ձևաչափի փոփոխությամբ, այնպես էլ հայ-թուրքական կարգավորման սերտ շաղկապմամբ հայ-ադրբեջանական հարաբերությունների կարգավորման հետ:

Այլ խոսքով՝ Թուրքիային հաջողվեց ոչ միայն պահպանել քաղաքական առաջնահերթությունների սեփական համակարգը, այլև աստիճանաբար այնպես վերակառուցել բանակցային գործընթացի ճարտարապետությունը, որ դրա գործնական առաջընթացը սինխրոնացվեց թուրք-ադրբեջանական օրակարգի իրականացման հետ: Հենց այս պայմաններում Ռուբեն Ռուբինյանը մի քանի տարի շարունակ մնաց հայ-թուրքական ուղղությամբ հայկական իշխանությունների քաղաքականության գլխավոր հրապարակային խոսնակն ու իրագործողը:

Այսպիսով, լինելով Նիկոլ Փաշինյանի թիմի ամենամտերիմ անդամներից մեկը, Ռուբեն Ռուբինյանը հնազանդորեն կատարում է այն, ինչի համար նշանակվել է՝ կյանքի է կոչում «խաղաղություն՝ ամեն գնով» օրակարգը:

Ռուբեն Ռուբինյան. դուրս գալով հայ-թուրքական ուղղության շրջանակներից

Բանակցային գործընթացի զարգացմանը զուգընթաց Ռուբեն Ռուբինյանի դերը աստիճանաբար դադարեց սահմանափակվել բացառապես հայ-թուրքական կարգավորմամբ:

Դրա առաջին հրապարակային հաստատումը դարձավ Նիկոլ Փաշինյանի որոշմամբ նրա ներառումը արտաքին գործերի նախարար Արարատ Միրզոյանի գլխավորած պատվիրակության կազմում՝ 2023 թվականի ապրիլի 28-ից մայիսի 5-ը Վաշինգտոնում կայացած Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև բանակցություններին:

Այս որոշումը հարուցեց խորհրդարանական ընդդիմության կտրուկ արձագանքը: Արդեն 2023 թվականի մայիսի 2-ին «Հայաստան» խմբակցության պատգամավոր Գեղամ Մանուկյանը պահանջեց պարզաբանել, թե ինչ կարգավիճակով է հայ-թուրքական կարգավորման հարցերով հատուկ ներկայացուցիչը մասնակցում Երևանի և Բաքվի միջև բանակցություններին: Նրա կարծիքով նման համատեղումը վկայում էր ազգային անվտանգության հարցերին առնչվող փակ բանակցային գործընթացների գոյության մասին:

Պատգամավոր Արթուր Խաչատրյանը Ռուբինյանի մասնակցությունն ուղղակիորեն կապեց Թուրքիայի կողմից հետևողականորեն հնչեցվող այն դիրքորոշման հետ, որ հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորումն անհնար է առանց Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև հարաբերությունների կարգավորման:

Կառավարող «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության ներկայացուցիչներ Արման Եղոյանը և Հակոբ Արշակյանը մերժեցին նման մեկնաբանությունը՝ փոխխոսնակի մասնակցությունը բացատրելով կառավարման խորհրդարանական ձևի առանձնահատկություններով և բանակցային գործընթացում Ազգային ժողովի ներուժն օգտագործելու անհրաժեշտությամբ:

Սակայն հետագայում Ռուբինյանի մասնակցությունը հայ-ադրբեջանական բանակցային գործընթացին դարձավ պարբերական, ինչը փաստացի նշանակում էր նրա լիազորությունների ընդլայնում հայ-թուրքական կարգավորման հատուկ ներկայացուցչի սկզբնական մանդատի սահմաններից շատ ավելի հեռու:

Հատկանշական է, որ ավելի ուշ հենց ինքը՝ Ռուբինյանը, հրապարակայնորեն ընդունեց երկու բանակցային ուղղությունների փոխկապակցվածությունը: 2025 թվականի սեպտեմբերի 16-ի հարցազրույցում նա հայտարարեց, որ հայ-թուրքական կարգավորումը և հայ-ադրբեջանական գործընթացն ինքնուրույն գործընթացներ են, սակայն «անշուշտ ազդում են միմյանց վրա»:

Դրանով իսկ փաստացի հաստատվեց այն, ինչի մասին թուրքական կողմը բացահայտ հայտարարում էր բանակցությունների հենց սկզբից. հայ-թուրքական ուղղությունը գոյություն չունի մեկուսացված և ուղղակիորեն կապված է հայ-ադրբեջանական բանակցային գործընթացի զարգացման հետ: Արդյունքում Ռուբեն Ռուբինյանի դերը նույնպես դուրս եկավ նրա պաշտոնական մանդատի

սկզբնական շրջանակներից՝ նրան վերածելով միաժամանակ երկու փոխկապակցված բանակցային ուղղությունների առանցքային մասնակիցներից մեկի:

<https://armenpress.am/ru/article/1109891>

Ռուբեն Ռուբինյանի քաղաքական դերի էվոլյուցիան

2025 թվականի օգոստոսի 8-ին Հայաստանի, ԱՄՆ-ի և Ադրբեջանի եռակողմ հռչակագրի ստորագրումից հետո Ռուբեն Ռուբինյանը դարձավ «Թրամփի երթուղի հանուն միջազգային խաղաղության և բարօրության» (TRIPP) նախագծի հիմնական հրապարակային ներկայացուցիչներից մեկը, որը նախատեսում է մուլտիմոդալ տարանցիկ երթուղու ստեղծում Հայաստանի տարածքով:

Հանրային տիրույթում հենց Ռուբեն Ռուբինյանը դարձավ իշխանության այն հիմնական ներկայացուցիչներից մեկը, ով պարզաբանում էր կառավարության դիրքորոշումը TRIPP նախագծի վերաբերյալ:

Իր ելույթներում նա հետևողականորեն պաշտպանում էր «TRIPP Development Company» ընկերության կառավարման առաջարկված մոդելը, համաձայն որի՝ ԱՄՆ-ն պետք է ստանար բաժնետոմսերի 74%-ը, իսկ Հայաստանը՝ 26%-ը: Նրա պնդմամբ՝ նման բաշխումը չի առնչվում պետական ինքնիշխանությանը, քանի որ պետության վերահսկողությունն ապահովվում է օրենսդրությամբ, հարկային համակարգով և երկրի ինքնիշխան շահերին առնչվող հարցերի նկատմամբ վետոյի իրավունքով:

Ոչ պակաս հետևողականությամբ Ռուբինյանը մերժում էր այն պնդումները, թե TRIPP-ը այսպես կոչված «Չանգեզուրի միջանցքի» իրականացման ձևերից մեկն է: Նրա խոսքով՝ երթուղին պետք է գործի բացառապես Հայաստանի իրավագործության ներքո. անվտանգությունն ապահովելու են հայկական ուժային կառույցները, իսկ սահմանային ու մաքսային հսկողությունն ամբողջությամբ պահպանվելու է հայկական պետական մարմինների կողմից: Նախագիծն ինքը նա բնութագրում էր որպես բացառապես կոմերցիոն:

Այդուհանդերձ, հենց TRIPP-ի շուրջ առաջացան ամենալուրջ քաղաքական տարաձայնությունները: Ռուբինյանը հերքում էր երթուղու կառավարմանը Ռուսաստանի կամ Թուրքիայի մասնակցության հնարավորությունը՝ նախագիծն անվանելով հայ-ամերիկյան համագործակցության ձևաչափ: Սակայն ռուսական կողմը հրապարակայնորեն հայտարարում էր Մոսկվայի հնարավոր մասնակցության պարամետրերը քննարկելու պատրաստակամության մասին, իսկ Իրանում նախագիծը բազմիցս քննադատվել է որպես «Չանգեզուրի միջանցքի» տրամաբանության պոտենցիալ շարունակություն և տարածաշրջանում արևմտյան ազդեցության ուժեղացման գործոն:

Լրացուցիչ քննարկումների տեղիք տվեց նաև բուն նախագծի իրականացման մեխանիզմը: Ընդդիմության ներկայացուցիչները մատնանշում էին որոշումների կայացման ոչ թափանցիկ լինելը և մտահոգություն հայտնում, որ կոմերցիոն նախագծի քողի տակ փաստացիորեն կյանքի են կոչվում Ադրբեջանի և Թուրքիայի ենթակառուցվածքային պահանջները:

Հատկանշական է, որ այդ պահին Ռուբինյանն ինքն արդեն բացահայտորեն ընդունում էր հայ-թուրքական և հայ-ադրբեջանական բանակցային գործընթացների փոխադարձ ազդեցությունը: Արդյունքում TRIPP նախագիծը դարձավ ոչ թե առանձին նախաձեռնություն, այլ այն տարածաշրջանային բանակցային ճարտարապետության տրամաբանական շարունակությունը, որը հետևողականորեն ձևավորվում էր նախորդ մի քանի տարիների ընթացքում:

Այսպիսով, Ռուբեն Ռուբինյանի քաղաքական դերը մինչև 2025 թվականը էականորեն փոխվեց: Եթե սկզբնական շրջանում նա հանդես էր գալիս որպես հայ-թուրքական կարգավորման հատուկ ներկայացուցիչ, ապա հետագայում դարձավ գործող իշխանության տարածաշրջանային քաղաքականության առանցքային հրապարակային խոսնակներից մեկը, որը մեկ միասնական ռազմավարության շրջանակներում միավորում էր հայ-թուրքական, հայ-ադրբեջանական և ենթակառուցվածքային բանակցային ուղղությունները:

Վստահության շրջանակը

Այդուհանդերձ, Ռուբեն Ռուբինյանի քաղաքական կարիերան զարգացել է ոչ թե մեկուսացված, այլ Նիկոլ Փաշինյանի մերձավորակիցների նեղ շրջանակում: Հայաստանյան քաղաքական դիտորդների գնահատականներով՝ «Քաղաքացիական պայմանագրի» իշխանության տարիներին կուսակցության ներսում ձևավորվել են ազդեցության մի քանի ոչ ֆորմալ կենտրոններ, որոնցից ամենանկատելիներից մեկը համարվում է Արայիկ Հարությունյանի խումբը:

Ինչպես արդեն նշվել է, հենց Արայիկ Հարությունյանի շրջապատի միջոցով է Ռուբեն Ռուբինյանը մուտք գործել ապագա իշխանության թիմ: Հետագայում նրանց քաղաքական կենսագրությունները բազմիցս հատվել են, իսկ ինքը՝ Ռուբինյանը, դարձել է կուսակցության ամենաարագ առաջխաղացում ունեցող ներկայացուցիչներից մեկը:

Այս նույն ոչ ֆորմալ շրջանակին սովորաբար դասում են նաև արտաքին գործերի նախարար Արարատ Միրզոյանին, պաշտպանության նախարար Սուրեն Պապիկյանին և երկրի բարձրագույն ղեկավարության մի շարք այլ ներկայացուցիչներին:

Հատկապես հատկանշական են Ռուբինյանի հարաբերությունները Սուրեն Պապիկյանի հետ: Տարբեր տարիների համատեղ լուսանկարները վկայում են, որ նրանց

շփումը սկսվել է «Քաղաքացիական պայմանագրի» իշխանության գալուց դեռ շատ առաջ և պահպանվել է ներկայիս քաղաքական թիմի ձևավորման ողջ ժամանակահատվածում:

Լուսանկարում՝ Ռուբեն Ռուբինյանը և Սուրեն Պապիկյանը, 2016 թ.

Լուսանկարում՝ Ռուբեն Ռուբինյանը և Սուրեն Պապիկյանը, 2016 թ. ապրիլի 23

Այս քաղաքական կապերի պահպանումը թույլ է տալիս ավելի լավ հասկանալ, թե ինչու է Ռուբեն Ռուբինյանը մի քանի տարի շարունակ մնում գործող իշխանության

ամենավստահելի ներկայացուցիչներից մեկը և շարունակում ստանալ առանցքային քաղաքական նշանակումներ:

Ռուբինյանների ընտանիքի խորհրդարանական դիվանագիտությունը

Ռուբեն Ռուբինյանի ամուսինը՝ Մարիամ Հաջի-Հակոբյանը, գրադեցնում է Հայաստանի Ազգային ժողովի արտաքին կապերի վարչության գլխավոր մասնագետի պաշտոնը: Ամուսինները գրանցել են իրենց ամուսնությունը 2023 թվականին:

Լուսանկարում՝ Մարիամ Հաջի-Հակոբյանը

Նրա ծառայողական պարտականությունների շրջանակի մեջ է մտնում խորհրդարանի միջազգային գործունեության կազմակերպչական, փորձագիտական և դիվանագիտական ապահովումը՝ հայ պատգամավորների արտասահմանյան այցերի նախապատրաստումը, փոխգործակցությունը օտարերկրյա խորհրդարանների ու միջազգային կազմակերպությունների հետ, ինչպես նաև պաշտոնական խորհրդարանական պատվիրակությունների ուղեկցումը:

Այսպիսով, ամուսինների մասնագիտական գործունեությունը կենտրոնացած է պետության արտաքին քաղաքական աշխատանքի միևնույն ոլորտում: Եթե Ռուբեն Ռուբինյանը ներկայացնում է Հայաստանը քաղաքական մակարդակում, ապա Մարիամ Հաջի-Հակոբյանն ապահովում է միջազգային խորհրդարանական գործունեության կազմակերպչական կողմը:

Նրա աշխատանքի ուղղություններից մեկն էլ թուրքական ուղղությունն է: Այսպես, 2025 թվականի նոյեմբերի 16-ից 20-ը Մարիամ Հաջի-Հակոբյանը ներառված է եղել Հայաստանի Ազգային ժողովի պատվիրակության կազմում, որը Ստամբուլում մասնակցում էր ԵԱՀԿ Խորհրդարանական վեհաժողովի աշնանային նստաշրջանին:

Այսպիսով, Ռուբինյանների ընտանիքի արտաքին քաղաքական գործունեությունը չի սահմանափակվում միայն հենց Ռուբեն Ռուբինյանի աշխատանքով: Նրա կնոջ մասնագիտական գործունեությունը նույնպես կապված է միջազգային խորհրդարանական համագործակցության հետ՝ ներառյալ թուրքական ուղղությունը: Այս փաստն ինքնին չի վկայում շահերի բախման առկայության մասին, սակայն ցույց է տալիս, որ արտաքին քաղաքական թեմատիկան կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում երկու ամուսինների մասնագիտական գործունեության մեջ:

Ռուբինյանի աները. կոռուպցիոն դատավճիռ և վերադարձ պետական ծառայության

Թուրքական ուղղությունը Ռուբեն Ռուբինյանի շրջապատում նկատելի է ոչ միայն նրա սեփական կենսագրության մեջ և կնոջ մասնագիտական գործունեությունում: Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև նրա աներոջ՝ Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության նախկին պետ Հակոբ Հաջի-Հակոբյանի կենսագրությունը:

Լուսանկարում՝ Հակոբ Հաջի-Հակոբյանը

Ի տարբերություն Ռուբեն Ռուբինյանի և Մարիամ Հաջի-Հակոբյանի՝ նրա կապը թուրքական ուղղության հետ կրել է բացառապես ծառայողական բնույթ: Հենց Թուրքիայից վերադարձող Հայաստանի քաղաքացիների հետ աշխատանքն էլ հետագայում դարձավ քրեական գործի առարկա, որով 2013 թվականին Հակոբ Հաջի-Հակոբյանը ճանաչվեց մեղավոր կաշառակերության մեջ և դատապարտվեց երկու տարվա ազատազրկման:

Քրեական գործի նյութերի համաձայն՝ կոռուպցիոն սխեման գործել է շուրջ չորս տարի: 2008 թվականի մարտից մինչև 2011 թվականի հուլիսը զբաղեցնելով Վրաստանում Հայաստանի գլխավոր հյուպատոսի, իսկ այնուհետև՝ 2011 թվականի հուլիսից մինչև 2012 թվականի սեպտեմբերը, արտաքին գործերի նախարարության հյուպատոսական վարչության պետի պաշտոնը՝ Հակոբ Հաջի-Հակոբյանը խախտել է Հայաստան վերադարձի վկայականների տրամադրման սահմանված կարգը:

Ըստ քննության վարկածի՝ առանց արտաքին գործերի նախարարության հետ պարտադիր համաձայնեցման, նա Հայաստանի քաղաքացիներից պահանջել է 100-ական ԱՄՆ դոլար՝ վերադարձի վկայականների արագացված տրամադրման համար: Խոսքը Թուրքիայից ժամանող և փաստաթղթեր չունեցող կամ դրանց ձևակերպման հետ կապված խնդիրներ ունեցող քաղաքացիների մասին էր:

Գործով անցնում էին նաև Վրաստանում Հայաստանի գլխավոր հյուպատոսի օգնական Անժելա Հովհաննիսյանը և Բաթումիի բնակչուհի Նանե Գավալբարունցը: Դատարանն ապացուցված է համարել կաշառք ստանալու տասնմեկ դրվագ:

Մեղադրական նյութերի համաձայն՝ ստացված դրամական միջոցները փոխանցվում էին Հայաստան՝ Հակոբ Հաջի-Հակոբյանի կնոջ՝ Լուսինե Գրիգորյանի անունով, կամ անձամբ հանձնվում էին նրան՝ Բաթումի կատարած այցերի ժամանակ: Դատավարության ընթացքում Հակոբ Հաջի-Հակոբյանն ամբողջությամբ ընդունել է իր մեղքը:

<https://armlur.am/49856/>

Սակայն սրանով նրա պետական կարիերան չավարտվեց:

«Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության իշխանության գալուց հետո Հակոբ Հաջի-Հակոբյանը կրկին հայտնվեց պետական ծառայության մեջ: 2019 թվականից նա զբաղեցնում էր Ազգային ժողովի աշխատակազմի արարողակարգի բաժնի այցերի և ընդունելությունների կազմակերպման բաժնի պետի պաշտոնը, իսկ 2021 թվականին նշանակվեց խորհրդարանի արարողակարգի ծառայության ղեկավար:

Միայն 2023 թվականի հունվարին Ազգային ժողովի նախագահ Ալեն Միմոնյանի կարգադրությամբ նա ազատվեց պաշտոնից: Դրանից կարճ ժամանակ առաջ «Ժողովուրդ» թերթը կրկին ուշադրություն էր հրավիրել նրա դատվածության վրա՝ հարցադրում անելով, թե որքանով է նախկինում կոռուպցիոն հանցագործության համար դատապարտված անձի նշանակումը համապատասխանում կոռուպցիայի դեմ պայքարի հրապարակայնորեն հռչակված քաղաքականությանը:

<https://am.sputniknews.ru/20230116/buduschego-testya-rubena-rubinyana-snyali-s-posta-chem-zanimalsya-rodstvennik-vitse-spikera-53881908.html>

Բաց աղբյուրներում բացակայում է տեղեկատվությունը Ազգային ժողովի աշխատակազմից ազատվելուց հետո Հակոբ Հաջի-Հակոբյանի հետագա մասնագիտական գործունեության մասին:

Հայտարարագրեր. հաշվին ունեցած 500 հազար դրամից մինչև բազմամիլիոնանոց եկամուտներ

Ռուբեն Ռուբինյանի հայտարարագրերը թույլ են տալիս հետևել, թե ինչպես է իշխանության մեջ գտնվելու տարիներին փոխվել նրա գույքային դրությունը: Եթե քաղաքական կարիերայի սկզբում նա չէր հայտարարագրել ոչ անշարժ գույք, ոչ ավտոմեքենա՝ բանկային հաշվին ունենալով ընդամենը 500 հազար դրամ, ապա մի քանի տարի անց հայտարարագրերում հայտնվեցին բնակարան, ավտոկայանատեղ, բանկային ավանդներ, պարտատոմսեր և բազմամիլիոնանոց եկամուտներ:

2018 թվականին արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ նշանակվելուց հետո Ռուբինյանը հայտարարագրել էր 500 հազար դրամ բանկային հաշվին և 150 հազար դրամ եկամուտ՝ ստացված մինչև պաշտոնը ստանձնելը: Անշարժ գույք և տրանսպորտային միջոցներ նա չուներ:

Արդեն 2019 թվականի արդյունքներով նրա տարեկան եկամուտը անեց մինչև 7 միլիոն 716 հազար 640 դրամ՝ գրեթե ամբողջությամբ ձևավորվելով Ազգային ժողովի պատգամավորի և արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի նախագահի աշխատավարձի հաշվին: Բանկային հաշիվների դրամական միջոցները կազմել են 3,5 միլիոն դրամ և 4,5 հազար եվրո:

Հաջորդող տարիներին խնայողությունների անը շարունակվեց: 2022 թվականի արդյունքներով բանկային հաշիվների դրամական միջոցների մնացորդն ավելացավ հասնելով 17 միլիոն 443 հազար դրամի, իսկ հայտարարագրում առաջին անգամ հայտնվեց Երևանում նրան պատկանող բնակելի տունը:

Էականորեն անել էին նաև ընտանիքի եկամուտները: 2024 թվականին Ռուբինյանի կինը՝ Մարիամ Հաջի-Հակոբյանը, հայտարարագրել է 18 միլիոն 214 հազար 553 դրամի եկամուտ: Դրա հիմնական մասը կազմել են բանկային վարկը, աշխատավարձը, Ազգային ժողովի կողմից տրված վճարումները և այլ մուտքեր:

<https://news.am/ru/news/706784>

2025 թվականի հայտարարագրի համաձայն՝ Ռուբեն Ռուբինյանը պահպանել է իրեն պատկանող բնակարանն ու ավտոկայանատեղը: Ավտոմեքենա, ինչպես և նախկինում, առկա չի եղել: Միևնույն ժամանակ, նա ձեռք է բերել «Հայէկոնոմբանկ» ԲԲԸ-ի ավելի քան 10 միլիոն դրամի պարտատոմսեր, պահպանել է 5 միլիոն դրամի բանկային ավանդը, իսկ նրա տարեկան եկամուտը գերազանցել է 22 միլիոն 847 հազար դրամը, որից գրեթե 18 միլիոն դրամը կազմել է Ազգային ժողովի աշխատավարձը:

<https://iravunk.com/?p=340573&l=am>

Չնայած եկամուտների և ակտիվների աճին՝ ընտանիքը շարունակում է սպասարկել հիփոթեքային վարկը: 2025 թվականի վերջի դրությամբ բնակարանի ձեռքբերման վարկի մայր գումարի մնացորդը կազմում էր մոտ 31,9 միլիոն դրամ:

Այսպիսով, հայտարարագրերն արձանագրում են Ռուբեն Ռուբինյանի գույքային դրության էական փոփոխություն իշխանության մեջ գտնվելու տարիներին: Եթե 2018 թվականին նա հայտարարագրում էր ընդամենը 500 հազար դրամ բանկային հաշվին և որևէ գույքի բացակայություն, ապա 2025 թվականի վերջին ընտանիքը տիրապետում էր բնակարանի, ավտոկայանատեղի, բանկային ավանդների, պարտատոմսերի և տարեկան հայտարարագրում էր տասնյակ միլիոնավոր դրամների հասնող համախառն եկամուտներ՝ միաժամանակ պահպանելով զգալի վարկային պարտավորություններ:

Վերջարանի փոխարեն. վստահություն, լիազորություններ և արդյունքներ

Իրականացված հետաքննությունը հիմքեր չի տալիս պնդելու, որ հենց Թուրքիայում անցկացված հետազոտական ծրագիրն է դարձել Ռուբեն Ռուբինյանի սրընթաց կարիերային աճի պատճառը: Այդուհանդերձ, այն մնում է միջազգային մասնագիտական միակ փորձը, որը նա ստացել է անմիջապես արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ նշանակվելուց առաջ: Բաց հասանելիության տիրույթում բացակայում են նրա կողմից իրականացված հետազոտությունների արդյունքները, ինչը թույլ չի տալիս գնահատել դրանց բովանդակությունն ու արված եզրակացությունները: Միևնույն ժամանակ, չի կարելի բացառել, որ թուրքական փորձագիտական միջավայրում ամիսներ տևած աշխատանքը, որտեղ կարգավորումը դիտարկվում էր առաջին հերթին որպես Անկարայի պայմանների և

տարածաշրջանային օրակարգի իրագործման գործընթաց, կարող էր ազդեցություն ունենալ նրա մասնագիտական աշխարհայացքի ձևավորման վրա: Համենայն դեպս, Ռուբեն Ռուբինյանի հետագա քաղաքական գործունեությունը մեծապես զարգացավ հենց այս մոտեցումների հունով: Հավաքված նյութերը նաև թույլ են տալիս եզրակացնել, որ նրա քաղաքական կարիերայի որոշիչ գործոնը եղել է երկրի ղեկավարության կողմից ունեցած բարձր վստահությունը, այլ ոչ թե դիվանագիտական փորձի առկայությունը:

Այս կադրային որոշման գլխավոր փորձությունը դարձավ հայ-թուրքական բանակցային գործընթացը: Անցած տարիների ընթացքում այն հանգեցրեց տրանսպորտի, առևտրի և տեխնիկական փոխգործակցության ոլորտներում մի շարք գործնական որոշումների: Այդուհանդերձ, դրա առանցքային քաղաքական նպատակները 2026 թվականի կեսերին այդպես էլ չէին իրագործվել: Հայաստանի և Թուրքիայի միջև դիվանագիտական հարաբերություններ չեն հաստատվել, ցամաքային սահմանը մնում է փակ, իսկ թուրքական ղեկավարությունը ողջ բանակցային գործընթացի ընթացքում հետևողականորեն շաղկապում էր հարաբերությունների կարգավորումը հայ-ադրբեջանական կարգավորման և Բաքվի պահանջների կատարման հետ: Բանակցային գործընթացի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հենց այս տրամաբանությունն էր մեծապես որոշում դրա ճարտարապետությունն ու ընդունվող որոշումների հաջորդականությունը:

Միաժամանակ շարունակում էր ընդլայնվել հենց Ռուբեն Ռուբինյանի քաղաքական դերը: Թուրքիայի հետ բանակցություններից նա աստիճանաբար անցավ հայ-ադրբեջանական բանակցային ուղղությանը մասնակցելուն և TRIPP նախագծի առաջնորդն էր: Կատարված վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ այս գործընթացները զարգանում էին ոչ թե որպես ինքնուրույն ուղղություններ, այլ որպես մեկ միասնական տարածաշրջանային օրակարգի փոխկապակցված տարրեր, որտեղ հայ-թուրքական կարգավորումը, հայ-ադրբեջանական հարաբերությունների հստակեցումն ու տրանսպորտային նոր նախագծերը հետևողականորեն հյուսվում էին միմյանց հետ:

Այսպիսով, հետաքննությունը թույլ է տալիս հետևել ոչ միայն Ռուբեն Ռուբինյանի սրընթաց քաղաքական անի հանգամանքներին, այլև գործող իշխանության առանցքային արտաքին քաղաքական նախաձեռնությունների իրականացման գործում նրա դերի էվոլյուցիային: Այն հարցի պատասխանը, թե որքանով արդարացված էր այս կադրային որոշումը, յուրաքանչյուր ընթերցող կարող է տալ ինքնուրույն՝ համադրելով նշանակման պատճառները ձեռք բերված արդյունքների հետ:

ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ

